

журналізму, який перебуває під впливом рекламного й ідеологічного дискурсів та паблік рилейшнз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Панцерев К.А. Путевой очерк: эволюция и художественно-публицистические особенности жанра. Санкт-Петербург, 2004. 207 с.
2. Показаньева И.В. Проблемное поле трэвел-журналистики как явления современного медиaprостранства. Москва, Факультет журналистики МГУ, 2013.
3. Показаньева И.В. Трэвел-журналистика как явление современного медиaprостранства . URL: <http://www.geografia.ru/travelj.html>
4. Різун В.В. Особливості становлення телепрограм про подорожі: вітчизняний та світовий досвід // Новітні технології телерадіомовлення: світовий досвід. Київ: Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2012. 129-134 с.
5. Сорочан А.Ю. Туда и обратно: новые исследования литературы путешествий и методология гуманитарной науки . НПО, 2011. 353– 356 с.

Ковалишин О.

Науковий керівник – доц. О. П. Штонь

ОМОФОНИ ЯК ВИРАЖАЛЬНИЙ ЗАСІБ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

Омоніми – слова стилістично нейтральні. Застосування їх зі стилістичною метою пов'язане із постійною внутрішньою потребою зіставляти та протиставляти лексеми, шукати в них спільність. Це створює підґрунтя для каламбурів, побудованих на омонімії. Поширені омоніми в розмовно-побутовому мовленні, усній народній творчості та в художній літературі, особливо дитячій. Митці застосовують їх для створення дотепності та комедійності. Дитячий текст набуває стилістичної витонченості, образності, виразності, своєрідного напруження. А це у свою чергу сприяє кращому розвитку дитини, поглиблює та доповнює новими межами її естетично-образне світобачення. Одне із найголовніших завдань письменника – врахувати реальний словниковий запас (активний та пасивний) дитини та грань розуміння нею нових понять. У творчості сучасних дитячих авторів можна простежити розмаїття мовних засобів, зумовлених нормативними вимогами, які висувалися до дитячої книги. Найбільш частотним використанням серед них є омонімія [1, с. 18].

Вивчення омонімії, що лежить у площині досліджень лексикології, пов'язане із працями О. Демської, А. Грищенка, В. Грещука, І. Кочан, Т. Левченко, Л. Лисиченко, Л. Полюги, О. Пономарева, М. Філон та ін. Проте стилістичний потенціал омонімії на матеріалі сучасної дитячої літератури в українській лінгвістиці ще не є достатньо вивченим. Це й зумовлює **актуальність** обраної теми.

Мета статті: виявити й описати омофони у творах сучасних дитячих письменників. **Джерельною базою** слугували такі книги: «Чари ворожбита» Анатолія Качана, «Приховані подарунки» Володимира Лучука, «Одноримки» Олекси Різникова, «Вибрані твори» Богдана Чалого.

«Омонімами називають слова, що звучать і пишуться однаково, але не мають нічого спільного у властивих їм значеннях» [7, с.149]. Крім повних омонімів, що збігаються у всіх формах, властивих відповідним словам, виділяються ще неповні (часткові) лексичні омоніми, слова, у яких збігається лише частина форм. Серед них омофони — слова, які мають однакове звучання, але різне написання, омографи — слова або форми слів, різні за значенням і звучанням, але однакові за написанням, і омоформи – слова, що виділяють на основі звукового збігу і однакового написання форм слів, які належать до різних лексико-граматичних класів або різних форм одного і того ж слова.

Досліджені нами сучасні дитячі тексти як засоби сміхової реакції на комічну ситуацію будуються у формі словесної гри, що реалізується на мовно-семантичному рівні. Вдалий добір мовних засобів у таких творах слугує вираженню іронічного, сатиричного та гумористичного дискурсу.

На підставі аналізу виявлених нами мовних фактів омофони можна подіти на 31 клас (на основі співпадіння): 1) іменник – прийменник + іменник; 2) дієслово – прийменник + іменник; 3) іменник – іменник + частка; 4) прислівник – прийменник + іменник; 5) іменник – дієслово + іменник; 6) іменник – числівник + іменник; 7) іменник – іменник + іменник; 8) прикметник – частка + вигук; 9) прислівник – прийменник + іменник; 10) дієслово – сполучник + займенник; 11) дієслово – іменник + займенник; 12) іменник – займенник + іменник; 13) дієслово – дієслово + займенник; 14) іменник – сполучник + іменник; 15) дієслово – числівник + дієслово; 16) дієслово – прислівник + дієслово; 17) іменник – прийменник + займенник; 18) дієслово – числівник + дієслово; 19) іменник – числівник + займенник; 20) дієслово – іменник + іменник; 21) прикметник – прийменник + іменник; 22) прикметник – частка + іменник; 23) прикметник – іменник + прислівник; 24) іменник – прислівник + іменник; 25) іменник – дієслово + вигук; 26) дієслово – іменник + дієслово; 27) дієслово – прислівник + іменник; 28)

сполучник – прийменник + займенник; 29) дієслово – прийменник + іменник + дієслово; 30) іменник – дієслово + прийменник + займенник; 31) іменник + дієслово – іменник + прийменник. Кількісне співвідношення їх ілюструє наведена нижче діаграма (рис. 1).

Рисунок 1. Співвідношення різних класів омофонів у творах для дітей

Опишемо детальніше чотири перші групи, які є найчисельнішими.

Модель «іменник – прийменник + іменник» – найчисельніша група омофонів (19,3% від усіх, зафіксованих нами). Для творення образності автори вдаються до таких омонімічних пар: удар (ім.) – у дар (прийм.+ ім.) – 2 уживання. Поодинокі знаходимо омонімічні пари на кшталт: займенника (ім.) – за іменника (прийм.+ ім.), умові (ім.) – у мові (прийм.+ ім.), узору (ім.) – у зору (прийм.+ ім.), убір (ім.) – у бір (прийм.+ ім.), дорогу (ім.) – до рогу (прийм.+ ім.), Привози (ім.) – при возі (прийм.+ ім.), пороги (ім.) – по роги (прийм.+ ім.), досаду (ім.) – до саду (прийм.+ ім.), змістом (ім.) – з містом (прийм.+ ім.), запоні (ім.) – за поні (прийм.+ ім.), програми (ім.) – про грами (прийм.+ ім.), Віталію (ім.) – в Італію (прийм.+ ім.), підводу (ім.) – під воду (прийм.+ ім.), нагород (ім.) – на город (прийм.+ ім.), увазі (ім.) – у вазі (прийм.+ ім.) та ін.. Приміром, «Під куцями дерези Сіна я дала козі. А одержала **у дар** Від рогатої **удар**» [2, с. 162]; «Воли залюблені у степову **дорогу**: Жайвір тупиться **до рогу**, Ластів'я ластиться» [5, с. 338]; «При всякій **умові** Кохайтесь **у мові**» [5, с. 340]; «Аби розвіяти **досаду** Пішов з Тризором **до саду**» [2, с. 157]; «Квіти в'януть у вазі **Майте це на увазі**» [2, с. 161].

Клас «дієслово – прийменник + іменник» становить 12, 5% від усіх омофонів. Сучасні майстри слова вдаються до такої групи омофонів, щоб створити ігрове та комічне забарвлення тексту. Серед них: добрів (дієсл.) – до брів (прийм.+ ім.), підніс (дієсл.) – під ніс (прийм.+ ім.), наніс (дієсл.) – на ніс (прийм.+ ім.), змила (дієсл.) – з мила (прийм.+ ім.), відмила (дієсл.) – від мила (прийм.+ ім.), настав (дієсл.) – на став (прийм.+ ім.), заносу (дієсл.) – за ношу (прийм.+ ім.), заподію (дієсл.) – за подію (прийм.+ ім.), закрила (дієсл.) – за крила (прийм.+ ім.), підшию (дієсл.) – під шию (прийм.+ ім.). Розглянемо декілька прикладів із художніх текстів: «**І добрів** аж до бобрів **Весь в болоті з ніг до брів**, Та усе ж таки **добрів**» [2, с. 155], «**Носорогу на ніс** Я орнамент **наніс**» [3, с. 338]; «**Від чорнила і від мила** Ледве руки я **відмила**» [5, с. 338]; «**Скрізь зелене, все зелене, Бо зелений час настав!** Навіть **гратися в «зелене» Діти вибігли на став**» [3, с. 50].

Стилістичну витонченість, образність та виразність передає лише одна, зафіксована нами, омонімічна пара сонце (ім.) – сон це (ім.+ частка), яка загалом формує модель «іменник – іменник + частка» (9% від усіх омофонів). Своє втілення вона виявляє у рядках: «Чи **сон це**, чи слон це, А може, і **сонце?!**» [3, с. 63]; «**Що це, сон?** – малий питає, Ні, не **сон це**. Вже світає, З моря **сонце** вирина, Зникла в лісі звірина» [8, с. 60]; «**Де він взявся, чи не сон це? Променистий, наче сонце**» [8, с. 81].

Не менш чисельними є групи «прислівник – прийменник + іменник» та «іменник – дієслово + іменник», що становлять однакову кількість відсотків від усіх омофонів – 6, 8%. Письменники вдаються до використання таких омонімічних пар з метою посилення емоційності дитячого тексту. Проілюструємо приклади класу «прислівник – прийменник + іменник»: **вмить** (присл.) – **в мить** (прийм.+ ім.), **украй** (присл.) – **у край** (прийм.+ ім.), **доволі** (присл.) – **до волі** (прийм.+ ім.), **навіки** (присл.) – **на віки** (прийм.+ ім.), **вгору** (присл.) – **у гору** (прийм.+ ім.), **угорі** (присл.) – **у горі** (прийм.+ ім.). Наведемо зразки із художніх творів: «**Якось, бідна, в мить** гірку Чує шум якийсь в кутку <...> **Вмить** мурашка ожила: – От спасибі! Ну й діла!..» [8, с. 72]; «**Другий**

мовив: – *З вами рай Та тікаємо у край <...> Украй схвильований Гарбуз Лопушаний зняв картуз»* [8, с. 47, 49]. Модель «іменник – дієслово + іменник» представлена такими омонімічними парами, як: *Дністер* (ім.) – *дні стер* (дієсл.+ ім.), *картоплину* (ім.) – *карто плину* (дієсл.+ ім.), *осокою* (ім.) – *осо кою* (дієсл.+ ім.), *вчителя* (ім.) – *вчи теля* (дієсл.+ ім.), *дієслово* (ім.) – *діє слово* (дієсл.+ ім.), *єноти* (ім.) – *є ноти* (дієсл.+ ім.). Назвемо приклади із творів для дітей: «*Хлюпнув хвилею Дністер І водою всі дні стер*» [2, с. 157]; «*Карта чує картоплину: – Подивись, я, карто, плину!*» [5, с. 154]; «*Оса осі між осокою: «О Боже! Що я, осо, кою!?»*» [5, с. 227].

Опрацювання значної кількості творів сучасної дитячої літератури дає підстави для висновку про те, омонімія є часто вживаним виражальним засобом у таких текстах. Вираження іронії, гумористично прихильного чи осудливого ставлення до когось за допомогою моносемантичних структур як засобів словесної гри досягається за допомогою стилістичних функцій, які виконують ці структури. Найбільш продуктивними групами омофонів як виражальних засобів є такі: «іменник – прийменник + іменник» та «дієслово – прийменник + іменник». Інші типи неповних омонімів потребують подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арзамасцева И. Н. Детская литература: учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 576 с.
2. Качан А. Чари ворожбита: Збірка поезій. К.: Початкова школа, 2005. 192 с.
3. Лучук В. Приховані подарунки: вірші та вірш. казки: для мол. шк. віку; передм. Т. Лучука. К.: Школа, 2008. 144 с.
4. Пономарів О. Д. Стилістика сучасної української мови: підручник для студ. фак. журналістики ун-тів; гол. ред. М. С. Тимошик. 2-ге вид. К.: Либідь, 1993. 248 с.
5. Різників О. Одноримки. Словник омонімів та схожослів. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Тернопіль: Богдан, 2011. 408 с.
6. Сучасна українська літературна мова: підручник; за ред. А. П. Грищенка. 3-тє вид., допов.. К.: Вища шк., 2002. 439 с.
7. Сучасна українська мова: підручник для студентів вузів; за ред. О. Д. Пономарева. К.: Либідь, 1997. 400 с.
8. Чалий Б. Вибрані твори в двох томах. Казки для мол. і сер. шк. віку. К.: Веселка, 1984. Т.2. 231 с.

Король І.

Науковий керівник – проф. Струганець Л. В.

СПОРТИВНИЙ ЛЕКСИКОН ЯК БАГАТОАСПЕКТНИЙ ЛІНГВАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

В сучасних умовах спорт – багатоаспектне явище, що посідає вагоме місце в діяльності соціуму. Як зазначає Л. М. Головата, популярність і масовість спорту, його значення у житті суспільства, а також широке висвітлення різних за рангом спортивних змагань у радіопередачах і телевізійних репортажах, на сторінках преси, зокрема спортивної, доступність значної частини його словника сприяє проникненню спортивної лексики в широкі сфери мовного спілкування [2]. Різномасштабне вивчення спортивного лексикону знайшло своє вираження у працях М. М. Паночка, І. Т. Янкового, О. В. Боровської, Л. А. Карпець, Є. Л. Вокальчука, Ю. Б. Струганця та ін., проте в українській літературній мові початку ХХІ століття спортивна лексика перманентно зазнає змін, тому проблематика не втрачає **актуальності**.

Мета статті – представити багатоаспектність аналізу спортивного лексикону як лінгвального феномена. Необхідно розв'язати такі завдання: розглянути спортивний лексикон сучасної української літературної мови як єдність спортивної лексики і спортивної термінології, створити таксономію спортивних номінацій у фаховій мові; підтвердити системність організації спортивного лексикону. Джерельною базою слугувала спеціальна і неспеціальна сфера функціонування аналізованої тематичної групи лексики.

Вивчення розвитку мови спорту розпочалось ще у другій половині ХХ століття. Предметом дослідження була і спортивна лексика, і спортивна термінологія. Серед комплексних студій – кандидатські дисертації М. М. Паночка «Українська спортивна лексика» (Київ, 1978), за тодішніми вимогами написана російською мовою, І. Т. Янків «Українська спортивна термінологія (історико-методологічний аналіз)» (Луцьк, 2000), захищена у галузі фізичного виховання і спорту, О. В. Боровської «Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології фізичної культури і спорту» (Львів, 2003) та Л. А. Карпець «Український спортивний жаргон: структурно-семантичний аспект» (Харків, 2006).

П. А. Карпець уперше виокремлює етапи розвитку української спортивної термінології, зокрема у ХХ ст.: перший – 20–30-ті рр. ХХ ст.; другий – 50–80-ті рр. ХХ ст.; третій – середина 80–90-ті ХХ ст.;